

ZPRÁVY

O FONDOCH ŠTÁTNEHO ARCHÍVU V BOJNICIACH

V Štátnom archíve v Bojniciach je sústredená väčšina písomného materiálu, ktorý vznikol na území troch historických žúp Nitrianskej, Tekovskej a Komárňanskej a v novšej dobe na území Nitrianskej „veľžupy“ a Nitrianskej župy za tzv. slovenského štátu. Vytvoril sa z bývalého Krajského archívu Nitrianskeho kraja. Roku 1956 bola k nemu ako jeho druhé oddelenie pričlenená pobočka Poľnohospodárskeho archívu.

Štátny archív v Bojniciach sa podľa bohatstva svojich fondov i vzhľadom na ich sústredenie na jednom mieste radí medzi najvýznamnejšie naše archívy. Ziaľ, nie je to tak z hľadiska usporiadania a prístupnosti materiálu. Nie najlepšie kádrové obsadenie, vonkoncom nezodpovedne vykonaný zvoz materiálu z bývalých župných archívov, nedostatok manipulačných a skladovacích priestorov — to všetko sú faktory, ktoré urobili zo Štátneho archívu v Bojniciach jedno z najslabších ohníviek úspešne sa tvoriacej refaze nášho archívnictva. Archívne fondy umiestnené v Bojnícckom zámku najťažšie poznamenal spomínaný prevoz materiálu, ktorý bol urobený narýchlo a neodborne ešte pred zriadením Štátneho archívu. Kým ešte roku 1951 sa v oficiálnej zpráve¹ hodnotili fondy bývalej Nitrianskej župy ako usporiadané, tak ešte ani dnes, po niekoľko-ročnej, aj keď sporadickej práci na materiáloch, nemôžeme ich týmto epitetom označiť. Oveľa horší bol stav fondov ostatných dvoch

žúp Tekovskej a Komárňanskej,² kde úplný rozsyp bol k zachovaným celkom temer v ekvivalentnom pomere.

Za takýchto okolností aj v súčasnosti spočíva ťažisko práce v Bojnícckom archíve v usporadovaní materiálu, ktorá pomerne úspešne napreduje. Tu však pracovníci štátneho archívu narážajú na veľmi ťažko prekonateľné úskalie — nedostatok manipulačných a najmä skladovacích priestorov.

Aj za súčasného stavu však Štátny archív v Bojniciach slúži širokému okruhu záujemcov, ktorých počet ustavične narastá. Na ilustráciu stačí uviesť skutočnosť, že počet bádateľských návštev roku 1957 prekročil počet z predchádzajúceho roku o viac ako dvojnásobok, pričom sa značne rozšíril aj okruh tém, ktoré bádatelia študovali. Preto chceme na tomto mieste podať čitateľom informatívnu zprávu o stave fondov Štátneho archívu v Bojniciach formou zoznamu fondov doplneného stručnými poznámkami o možnostiach prístupu k nim.³

² Fondy Komárňanskej župy prekonali dokonca len za posledné štyri desaťročia päť generálnych sfahovaní. Pred zvozom do Bojnícckého zámku, ktorý sa robil koncom roku 1952 a začiatkom roku 1953, boli fondy Tekovskej a Komárňanskej župy umiestnené v bývalých župných domoch v Zlatých Moravciach, resp. v Komárne.

³ Zoznam fondov podľa stavu k 1. decembru 1957 uvádzame v poradí stanovenom smernicami pre sprievodcov po štátnych archívoch na Slovensku. Neuvádzame tu fondy, ktoré sú len v operatívnej správe Štátneho archívu.

¹ Organizácia a stav archívnej služby na Slovensku, Archivní časopis 3, 1951, 79.

POLITICKÁ SPRÁVA:

1. Župa Nitrianska I (ŽN I)	1572—1922
2. Župa Tekovská (ŽT)	1524—1922
3. Župa Komárňanská I (ŽK I)	1280—1922
4. Župa Komárňanská II (ŽK II)	1920—1923
5. Stolica arcibiskupských predialistov (SAP)	1693—1848
6. Hlavnoslúžňovský úrad Nitra (HŮN)	1854—1871
7. Hlavnoslúžňovský úrad Senica (HŮS)	1854—1860
8. Hlavnoslúžňovský úrad Skalica (HŮSk)	1854—1860
9. Hlavnoslúžňovský úrad Prievidza (HŮP)	1854—1922
10. Hlavnoslúžňovský úrad Hlohovec (HŮH)	1854—1860
11. Hlavnoslúžňovský úrad Myjava (HŮM)	1854—1860
12. Hlavnoslúžňovský úrad Nové Mesto (HŮNM)	1854—1860
13. Hlavnoslúžňovský úrad Nové Zámky (HŮNZ)	1854—1861
14. Hlavnoslúžňovský úrad Šaľa (HŮŠ)	1854—1860
15. Hlavnoslúžňovský úrad Topoľčany (HŮT)	1854—1861
16. Hlavnoslúžňovský úrad Piešťany (HŮPy)	1854—1860
17. Hlavnoslúžňovský úrad Zlaté Moravce (HŮZM)	1850—1922
18. Hlavnoslúžňovský úrad Levice (HŮL)	1850—1868
19. Hlavnoslúžňovský úrad Vráble (HŮV)	1850—1860
20. Hlavnoslúžňovský úrad Hronský (HŮHr)	1850—1884
21. Hlavnoslúžňovský úrad Oslany (HŮO)	1851—1885
22. Hlavnoslúžňovský úrad Kremnica (HŮK)	1850—1860
23. Hlavnoslúžňovský úrad Žitný ostrov (HŮŽ)	1854—1918
24. Hlavnoslúžňovský úrad Dvory n/Žit. (HŮD)	1854—1910
25. Hlavnoslúžňovský úrad Mužla (HŮMu)	1854—1860

26. Hlavnoslúžňovský úrad Tata (HŮTa)	1850—1918
27. Hlavnoslúžňovský úrad Gesztes (HŮG)	1854—1898
28. Župa Nitrianska II (ŽN II)	1923—1928
29. Župa Nitrianska III (ŽN III)	1940—1945
30. Župa Komárňanská III (ŽK III)	1939—1944
31. Vládny komisár Nitra (KN)	1914—1916

SŮDNA SPRÁVA:

32. Iudicium subalternum Nitra (ISN)	1788
33. Iudicium subalternum Tekov (IST)	1786—1790
34. Iudicium subalternum Komárno (ISK)	1786—1790
35. Krajský súd Zlaté Moravce (KSZM)	1850—1854
36. Krajský súd Komárno (KSK)	1850—1853
37. Župný súd Nitra (ŽSN)	1854—1861
38. Župný súd Trnava (ŽST)	1854—1860
39. Župný súd Banská Bystrica (ŽSBB)	1854—1861
40. Okresný súd Nitra (OSN)	1850—1854
41. Okresný súd Senica (OSS)	1849—1854
42. Okresný súd Skalica (OSSK)	1849—1854
43. Okresný súd Prievidza (OSP)	1850—1853
44. Okresný súd Hlohovec (OSH)	1850—1854
45. Okresný súd Myjava (OSM)	1850—1854
46. Okresný súd Nové Mesto nad Váhom (OSNM)	1849—1853
47. Okresný súd Nové Zámky (OSNZ)	1851—1853
48. Okresný súd Topoľčany (OST)	1850—1853
49. Okresný súd Kostolany (OSKy)	1850—1854
50. Okresný súd Zlaté Moravce (OSZM)	1850—1853
51. Okresný súd Levice (OSL)	1850—1854
52. Okresný súd Vráble (OSV)	1850—1854

53. Okresný súd Vyhne (OSVy)	1850—1854	82. Edelsheim, Gyulay —	
54. Okresný súd Oslany (OSO)	1850—1853	Horné Lefantovce (EL)	1859—1901
55. Okresný súd Dvory nad Žitavou (OSD)	1850—1853	83. Schoeller — Levice (SL)	1864—1939
56. Okresný súd Tata (OSTa)	1850—1853	84. Stummer — Horné Obdokovce (SO)	1880—1930
57. Okresný súd Csép (OSCs)	1850—1853	85. Štát. ovocinárska škôlka N. Rudno — Prievidza (OŠ)	1893—1919
58. Okresný súd Komárno (OSK)	1850—1861	86. Roľnícka komora Nitra (RKN)	1929—1948
59. Mestský delegovaný súd Nitra (MDN)	1854—1861	87. Cirkevné lesy Opatovce (LO)	1845—1949
60. Urbárny súd Nitra (USN)	1856—1859	88. Štátne lesy Bohunice (LB)	1850—1945
61. Urbárny súd Zlaté Moravce (USZM)	1856—1860	89. Štátne lesy Topoľčianky (LT)	1898—1938
62. Urbárny súd Komárno (USK)	1856—1859	90. Štátny lesný úrad Nitra (LÚN)	1896—1922
63. Urbárny súd Ostrihom (USO)	1856—1857	91. Lesný inšpektorát Zlaté Moravce (LIZM)	1899—1916
		92. Lesný úrad Skačany (SK)	1893—1947

PATRIMONIÁLNA SPRÁVA A SPRÁVA
POLNOHOSPODÁRSKO-LESNÉHO
PODNIKANIA:

65. Hunyady — Mojmírovce (HM)	1245—1931
66. Užovíč — Kynek (UK)	1268—1900
67. N.triesnske biskupstvo (NB)	1356—1924
68. Botka — Malé Vozokany (BV)	1493—1900
69. Ocskay — Dolná Malanta (OM)	1506—1911
70. Bodó — Sľažany (BS)	1547—1945
71. Varády, Kelcz — Nová Ves nad Žitavou (VK)	1575—1890
72. Majthényi — Nováky (MN)	1603—1899
73. Veľkostatok Bojnice (VB)	1614—1945
74. Domínium Veľká Máňa (VM)	1631—1919
75. Rudnay — Div. Nová Ves (RD)	1685—1914
76. Domínium Želiezovce (DŽ)	1690—1944
77. Thonet — Veľké Uherce (TU)	1695—1943
78. Jánoky, Madocsányi — Pustý Jäger (JM)	1724—1880
79. Forgách — Jelence (FG)	1790—1947
80. Simonyi — Partizánske (SP)	XVI. st.—1871
81. Apponyi — Oponice (AO)	XVIII. st.—XX. st.

CIRKEVNÉ FONDY:

93. Piaristi — Prievidza (PP) od 17. stor.

MATRIKY:

94. Cirkevné matriky (CM) 1631—1937

OSTATNÉ FONDY:

96. Hornouhorský všeobecnovzdelávací spolok Nitra (FKME N)	1884—1918
97. Archív rodiny Buday (AB)	
98. Archív rodiny Dávid (AD)	
99. Archív rodiny Dióssy (AD ²)	
100. Archív rodiny Rabesek (AR)	
101. Archív rodiny Szánthó (ASz)	
102. Archív rodiny Sóóky (AS)	
103. Archív rodiny Zerdahelyi (AZ)	

ZBIERKY:

104. Listiny (L)	1552—1846
105. Mapy a plány (MP)	
106. Noviny (N)	
107. Pečatidlá (P)	

V ďalšej časti tejto správy podávame stručné informácie o súčasných možnostiach štúdia vo fondoch Štátneho archívu v Bojniciach:

1. *Župa Nitrianska I.* Sústavne vedené kongregačné protokoly začínajú rokom 1572. Z prvých zväzkov boli vyhotovené verné prepisy zahrňujúce roky 1572—1645, prístup ku ktorým umožňuje 6 zväzkov elenchov. Spisový materiál od roku 1712 je uložený chronologicky a jedinou pomôckou k nemu je pre bádateľské ciele nevyhovujúci index. Lahší prístup je k materiálu pojozefinského obdobia cestou elenchov a indexov. Samostatná registratúra súdneho materiálu s prístupom cez elenchy a indexy začína rokom 1646. Z ďalších dokumentov obdobia feudalizmu upozorňujeme najmä na písomnosti zemepanské (1639—1849) a dikálne súpisy (1752—1753), vhodné menovite pre štúdium hospodárskej problematiky.

Pomôckami k písomnostiam najdôležitejších oddelení fondu ŽN — hlavnožupanskému (1860—1918), podžupanskému (1865—1918), administratívneho správneho výboru (1876—1922) a županskému (1919—1922) — sú pomocné knihy, ktoré sa zachovali temer kompletne. V súčasnosti sa pracuje na tematickom a chronologickom katalógu najdôležitejších dokumentov z rokov 1917—1922.

2. *Župa Tekovská.* Kongregačné protokoly začínajúce rokom 1524 sa zachovali len vo fragmentoch až po rok 1602, keď prechádzajú v sériu kompletných zápisníc. Spisový materiál kongregačných zhromaždení sa plne zachoval od roku 1610. Bolo k nemu vyhotovených 11 zväzkov podľa vecných kritérií členených repertórií, ktoré zachytávajú obsah spisov v časovom slede až po rok 1785. Manipulačný systém spisového materiálu z rokov 1790—1849, ako aj prístup k nemu je totožný. Pomôckou k písomnostiam kráľovského komisára (1785—1789) je index, ktorý však pre svoju strohosť prístup k materiálu značne sťažuje. Súdne písomnosti z rokov 1600—1785 sú manipulované v podstate chronologicky, od roku 1790 podľa stanovenej tried. Pomôckami k chronologicky usporiadanému materiálu sú dielové elenchy a elench generálny, ktoré sú jedinečným kľúčom ku spisom. K pojozefinskému materiálu boli vypracované indexy podľa vecných tried.

Značná časť materiálu po roku 1849 je

usporiadaná a prístup k nej je ako vo fonde ŽN. Navyše od spomínaného fondu sa dostatočne zachoval materiál z rokov absolutizmu.

3. *Župa Komárňanská I.* Fond ŽK je pomerne bohatý na listinný materiál, ktorý je inventarizovaný. Stredovekých listín sa zachovalo 38. Kongregačné protokoly začínajú rokom 1619; sú však nekompletné, nakoľko protokoly z rokov 1693—1699, 1738—1764, 1779—1781, 1796, 1797, 1799, 1807 a 1808 sa zatiaľ nenašli. Spisový materiál začína rokom 1669 a je zmanipulovaný podľa jednotlivých zasadnutí kongregácií. Vhodnými pomôckami k protokolom a k spisom sú elenchy. Súdny materiál začína rokom 1603, s obdobnou manipuláciou a prístupom ako vo fonde ŽT.

Materiál z rokov absolutizmu je v pomerne dobrom stave. Cenné je najmä jeho prezidiálne oddelenie. Spisový materiál z rokov 1860—1875 sa zachoval len zlomkovite. Prístup k písomnostiam hlavného župana (1891—1918), podžupana (1861—1918), administratívneho správneho výboru (1876—1923) a župana (1919—1922) je sťažený, nakoľko značné percento pôvodných evidenčných pomôcok sa nezachovalo. Na rozdiel od spomínaných oddelení fondu značne silne sú zastúpené spisy sirotské (1863—1923). K podžupanským spisom z rokov 1903—1918 a k spisom županským bol vyhotovený súpis ponechaného materiálu.

4. *Župa Komárňanská II.* Ide o zlomok podžupanských spisov župy, ktorá sa vytvorila roku 1918 z maďarských častí žúp Komárňanskej a Ostrihomskej.

5. Fond SAP je unikátom v slovenských archívoch. Ide o materiál spojených stolíc vrábeľských a svätajurských cirkevných predialistov s verejnoprávnym charakterom. Z fondu sa dosiaľ našiel len materiál spisový. Fond je usporiadaný podľa pôvodnej manipulácie.

6.—27. V súčasnosti je usporiadaná značná časť materiálu hlavnoslúžnovských úradov až po rok 1860. Fondy Tekovskej a Komárňanskej župy po tomto dáte sa nachádzajú temer v úplnom rozsype. Jedinou výnimkou je fond Hlavnoslúžnovský úrad Zlaté

Moravce, ktorý bol usporiadaný roku 1957. Pomôckami k štúdiu usporiadaných častí materiálov týchto fondov sú indexy a protokoly. Mladší materiál hlavnoslúžnovských úradov sa doteraz nachádza v príslušných okresných archívoch. Jeho stiahnutie do štátneho archívu bude možno urobiť až po vyriešení otázky skladovacích priestorov.

28. *Župa Nitrianska II.* Fond obsahuje materiál XVI. župy, ktorá sa utvorila roku 1923. Patrili do nej okresy Bánovce, Hurbanovo, Nitra, Nové Zámky, Prievidza, Štúrovo, Topoľčany, Vráble a Zlaté Moravce. Fond ŽN II, menovite jeho prezidiálna časť, je veľmi cenný k štúdiu problematiky prvých rokov buržoáznej ČSR a materiálov k dejinám robotníckeho hnutia a KSC. Až v poslednom čase sa začalo s tematickým preskúmaním formou súpisu podstatných dokumentov k dejinám ČSR so zvláštnym zreteľom na dejiny robotníckeho hnutia a činnosť KSC, interne nazývaných „dokumenty PD“.

29. *Župa Nitrianska III.* Obsahuje písomný materiál z čias tzv. slovenského štátu, ktorý sa zachoval úplne. K prezidiálnemu materiálu bol vyhotovený tematický a numerický katalóg z dokumentov PD. Najcennejšie dokumenty k dejinám robotníckeho hnutia a k národooslobodzovaciemu boju sú v tzv. ŠB spisoch, kde sa okrem iného nachádza aj materiál k handlovskému štrajku. Prístup k ďalším oddeleniam fondu (administratívne, samosprávne, účtovné atď.) umožňujú pôvodné evidenčné pomôcky.

30. *Župa Komárňanská III.* Materiál z obdobia maďarskej okupácie sa nachádza v úplnom rozsype. Bádateľom bude prístupný koncom roku 1958.

31. Písomnosť hlavného župana Nitrianskej župy vyplývajúce z funkcie vládneho komisára, vhodné štúdiu problematiky prvej svetovej vojny, sú bádateľom prístupné cez protokoly a indexy.

32.—34. Súdny materiál jozefínskeho obdobia z Tekovskej a Komárňanskej župy sa zachoval úplne a je prístupný cez protokoly a elenchy.

35.—63. Súdny materiál z rokov absolutizmu je väčšou mierou už usporiadaný. Jeho

štúdiom umožňujú pôvodné evidenčné pomôcky, ktoré sa však, žiaľ, nezachovali úplne.

66. Fond UK je bohatý na stredoveký listinný materiál, ku ktorému bol vyhotovený inventár. Mladšia časť fondu je zatiaľ neprístupná.

67. Fond NB je vhodný na štúdiu hospodárskej a sociálnej problematiky domnii Nitra, Močenok, Lukáčovce, Radošiná, Krakovany, Kostolná a Skačany. Bádateľom je plne prístupná len staršia časť fondu do roku 1848. K materiálu až po rok 1828 možno prístupiť cez elench.

68. Botka — Malé Vozokany. Z pomerne bohatého materiálu, ktorý je bádateľom prístupný, upozorňujeme najmä na pozostalosť právneho historika Teodora Botku. Pozornosť si zasluhuje najmä rozsiahla korešpondencia a fragmenty rukopisov jeho vedeckých prác.

70. Fond BS je sprístupnený podľa pôvodného usporiadania, ku ktorému bol vyhotovený súpis.

72. Fond Majthényi — Nováky obsahuje materiál k obciam bývalého hradného panstva Sivý Kameň (okr. Prievidza), s prevahou mislii.

73. Fond Veľkostatku Bojnice zahŕňa aj umelo pripojené registratúry Lesného úradu a poľesa i v Bojniciach, učtárne a kúpeľov v Bojniciach, písomnosti rodiny Thursányi z Turčianky a Kršfanovej Vsi a fotokópie Thurzovského materiálu z OL v Budapešti. Význam má najmä materiál k poslednej prestavbe Bojnického zámku.

76. Domínium Želiezovce. Knižný materiál a podstatná časť spisovného materiálu sú usporiadané. Prístup uľahčuje katalóg a register.

85., 87., 92. Fondy sú usporiadané, na inventároch sa pracuje. 65., 69., 71., 74., 75., 77.—84., 86., 88.—91., 93. Fondy II. oddelenia Štátneho archívu uvedené pod týmito poradovými číslami sú zatiaľ bádateľom neprístupné.

94. Cirkevné matriky z Nitrianskeho kraja sú usporiadané podľa jednotlivých farností v rámci súčasných okresov. K tomuto usporiadaniu bol vyhotovený súpis.

95. Matričné druhopisy odovzdali do Štátneho archívu jednotlivé ONV roku 1956. Značná ich časť slúži aj bádateľským účelom, keďže sa mnohé originály nezachovali.

96. V materiáloch FEMK so sídlom v Nitre prevažujú písomnosti účtovné.

97.—103. Depozity bývalého župného archívu v Nitre sú zatiaľ neprístupné.

104. Zbierka listín s prevahou armálov bola inventarizovaná roku 1957.

105. Mapy a plány. V zbierke prevažujú mapy politické. Okrem nich sa tu nachádzajú mapy vojenskej, národnostného rozvrstvenia, lesné, tokov, spojov, obchodu a priemyslu. Z plánov sú najsilnejšie zastúpené stavebné plány.

106. Zbierka obsahuje periodiká vychádzajúce zväčša na území žúp Nitrianskej, Tekovskej a Komárňanskej, ako aj oficiálne úradné noviny.

107. Zo zbierky pečatidiel sú cenné najmä pečatidlá historických žúp.

Záverom tejto informatívnej zprávy o fondoch Štátneho archívu v Bojniciach treba len konštatovať, že ešte veľa práce čaká tamjších pracovníkov, kým sa Bojnický archív zaradí na čestné miesto, ktoré mu podľa bohatstva materiálu patrí. Dokončiť usporiadacie práce, zviest a spracovať ešte desiatky fondov, ktoré podľa proveniencie do Štátneho archívu patria, a pripraviť sprievodcu po fondoch Štátneho archívu, to všetko sú úlohy, ktoré si vyžadujú nemálo námahy. Vekom i skúsenosťami mladý kolektív archívu vynakladá všetko úsilie, aby bohatstvo fondov Štátneho archívu v Bojniciach mohlo v čo najkratšom čase plne slúžiť našim vedeckým, kultúrnym a politickým potrebám.

B. Kostický

PRAMENY K DĚJINÁM SLOVENSKA V STÁTNÍM ARCHIVU V BRNĚ

Člén vzájemné styky hospodárské, politické i vojenskej medzi Moravou a Slovenskom, zvlášť v obdobiach, kedy obe země měly téhož panovníka, byly příčinou, že mnoho materiálu k dějinám Moravy je v slovenských archívech a naopak, v moravských archívech

je nemálo materiálu k dějinám slovenským. Obojí tento bohatý materiál zůstával dlouho téměř nevyužit. Teprve po ukončení druhé světové války prof. brněnské filosofické fakulty dr. Jozef Macůrek počal soustavně studovat moravský materiál k slovenským dějinám a ještě důkladněji slovenský materiál k dějinám moravským,¹ profesor téže fakulty dr. Jindřich Šebánek podal pak stručný přehled materiálu státního archívu v Brně, pokud by tento mohl zajímat slovenské historiky.² U Macůrka se jednalo spíše o zjištění problematiky slovenských dějin, k níž jest materiál v brněnském archívu, u Šebánka pak o charakteristiku brněnského archivního materiálu důležitého pro slovenské dějiny. Ani v pozdějších pracích brněnských historiků nešlo o důkladný soupis slovenik, nýbrž spíše o jejich využití k monografiím či k celkovému přehledu moravsko-slovenských vztahů v delším období.³ A přece je velmi potřebí pokud možno úplného soupisu uvedeného materiálu, aby jej slovenský historik (nejde tu vždy o vzájemné vztahy) mohl využít. Dr. K. Goláň mne vyzval u příležitosti mých přednášek na VŠP v Bratislavě, abych se ujal toho úkolu. Činím tak rád tím spíše, že jsem se — ovšem jen na okraji svých prací — touto tematikou již dříve zabýval a že taková práce přispěje k budoucímu historickému místopisu Slovenska.

Materiál je ovšem veľmi různorodý; týká se ponejvíce pohraničních sporů,⁴ vpádů uherských insurgentů na Moravu, válek tureckých, také však hospodářských styků a

¹ Macůrek J., *Z problematiky vztahů moravsko-slovenských*, Historica slovaca VI—VII, Bratislava 1948, 154—161.

² Šebánek J., *Slovaka Moravského zemského archívu*, Historica slovaca VI—VII, Bratislava 1948, 224—230.

³ Jsou to práce ze semináře prof. J. Macůrka, z nichž lištěna byla stať Drkala St., *Koucký velkostatek na Slovensku na počátku 18. věku*, Časopis Matice moravské LXX, Brno 1951, 298—347. Naposledy vyšla práce Matejka F., *K moravsko-slovenským styky v době rozvinutého feudalizmu*, Historické štúdie II, 1956, 153n.

⁴ Hraničními spory moravsko-uherskými zabýval se na základě materiálu Státního ar-

dokonce i soukromných poměrů uherských feudálů, pokud tito měli na Moravě statky. V stavovských, politických, justičních, finančních a církevních fondech vyskytuje se ovšem tento materiál jen ojediněle a většinou lze jej jen s námahou shledávat; zato v některých sbírkách, zejména v sbírce Beckové a v sbírkách rukopisů je materiál, který lze označit jako slovaci nebo hungarica a který může mít pro dějiny Slovenska význam daleko obsáhlejší. Proto také jsem se rozhodl započít s popisem materiálu zachovaného v sbírkách rukopisů.

1. Sbírká rukopisů Františka va musea (signatura G 11)⁵

Č. 108. *Pojednání Albína Heinricha⁶ o hraničních sporech mezi Těšínskem a královstvím uherským v l. 1417—1828; 11 archů in folio, psáno německy.*

Heinrich tu pojednává nejprve o hraniční komisi ustavené r. 1359⁷ a přechází k reambulaci hranice z r. 1417, kdy potok Predmier byl stanoven pomezím mezi panstvím krásenským a knížetstvím těšínským. Dále jsou tu zprávy o zahraničních komisích z r. 1590, 1598, 1611, 1661, 1688, 1732, 1770 a 1793 a o pronikání z Uher na Jablunkovsko. Heinrich se snaží všude identifikovat sporná jména míst ve prospěch těšínské komory. Přiložen je nedatovaný seznam obranných bodů na Těšínsku s udáním síly vybraně a

zemského lidu a seznam 25 dokumentů z knížecího archivu v Těšíně, které se týkají hraničních sporů.

Č. 180. *Seznam obcí trenčianskeho komitátu, pořizeny v l. 1820—1840; 4 listy in folio, psáno německy.*

Je to seznam obcí seřazených podle jednotlivých okrsků komitátu (Záhorský, Dolní, Střední, Považskobystrický a Žilinský). U každé obce je udán počet domů a příslušnost k panství, dále majitel panství; místy jsou údaje o zámcích a hradech, o klášteřích, o evangelických farárech a o kyselkách. Historických údajů o obcích téměř není, jsou-li, pak se omezují na poznámky o konfiskacích. V celém komitátě udává se číslo 35 296 domů (Bánovce 256, Trenčín 390, Púchov 166, Považská Bystrica 270, Kysucké Nové Mesto 338, Žilina 414). Připojena je rukopisná mapa komitátu s označením politické organizace.

Č. 226. *Kopíř listů Tomáše Bosňáka (z Magyarbélú), nejvyššího hejtmána Bočkajova vojska.⁸ Sešitek, který je torsem kopíře, o 16 listech in 4°; psáno česky. Jest to velmi vzácný, posud nevyužitý rukopis. Obsahuje:*

1. Psaní Karlovi z Lichtenštejna na Prostějově⁹ o příčinách pozdvižení v Uhrách. Datum v Skalici 1. června 1605.

2. Psaní knížatům a pánům knížetství slezského o příčinách pozdvižení země uherské. Datum Košice 29. dubna 1605.

3. Extrakt psaní hejtmanů vévody Štěpána Bočkaje pánům markrabství moravského; udávají se tu důvody povstání. Bez data.

4. Psaní Nagy Mártona i jiných hejtmanů a vojska, které před tím Trenčín vzalo, úředníku, purkmistru, radě a vši obci města Uherského Brodu, aby se poddali Štěpánu Bočkajovi. Datum Nové Mesto 20. července 1605.

5. Querellae, to jest nařikání žalostné o zjevném osvědčení se království uherského a zvláště těch, kteříž jsou v hořejších Uhrách před Bohem a před vším křesťanstvem. Jest

⁵ Autor tohoto pojednání připravuje edici kopíře.

⁶ Správně na Plumlově. Karel z Lichtenštejna byl tehdy zemským hejtmanem markrabství moravského.

chivu v Brně nejnověji Roubík Fr. v práci *Příspěvky k československé historické geografii. I. Hraniční spory moravsko-uherské v. 16. až 18. století*. Sborník Archivu ministerstva vnitra republiky Československé VI, Praha 1933, 181—318.

⁷ O dějinách a charakteristice této sbírky viz v kolektivní práci vědeckých pracovníků Státního archivu v Brně *Průvodce po státním archivu v Brně*, Brno 1954, 404—406.

⁸ Albín Heinrich (1785—1864), moravský zeměpisec a geolog, byl 1813—1831 profesorem gymnasia v Těšíně, 1831—1850 v Brně.

⁹ Dokument otištěn v Jilischově knize *Chronik der Herzoge zu Tsechen*, gedruckt zu Freiberg in Meissen bei Georg Hossmann 1588.

to apologie Bočkajova povstání. V sešitě je obsažena jen část, zbytek je nezvěstný.

Č. 248. *Biografie uherských učenců* (pravděpodobně od Rummyho);¹⁰ svazek in 4°, psáno německy.

Je to pravděpodobně práce pro uherský naučný slovník. Biografie jsou dosti podrobné, v ojedinělém případě jest tu autobiografie, jindy opsány i dopisy týkající se jednotlivých osob. Ze slovenských učenců a spisovatelů jsou zastoupeni: Martin Louček,¹¹ Ondřej Plachý,¹² Jan Podhradský,¹³ Jan Seberényi,¹⁴ Petr z Dolního Kubína a Deménfalvy,¹⁵ (autobiografie), Ondřej Zasio,¹⁶ Jan Samuel Fuchs,¹⁷ Pavel Valašský,¹⁸ Daniel Stanislaides,¹⁹ Adam František Kollár z Keresztény,²⁰ Jan Szombathi,²¹ Karel Wagner²² a Jan Chrysostom Hannulík.²³

Č. 377. *Návrh Františka hr. Barkóczy, arcibiskupa ostřihomského, královně Marii*

¹⁰ Jiří Karel Rummy, narozen 1780 v Spišské Nové Vsi, zemřel 1847 v Ostřihomě, středoškolský profesor, naposledy přednášel uherské právo na semináři v Ostřihomi. Byl velmi pilný a plodný, ale vrtlavý a nestálý.

¹¹ Martin Louček (1732—1802), theol. spisovatel, naposledy evang. farář v Skalici.

¹² Ondřej Plachý (1755—1810), evangelický kazatel v Martině a v Novém Měste nad Váhom; vydával 1785 v osvěcenském duchu v B. Bystrici Staré noviny literárního umění.

¹³ Jan Podhradský, nar. 1758, evang. farář v Senici.

¹⁴ Jan Seberényi, 1780—1857, luterský superintendent, theol. spisovatel.

¹⁵ Petr de Felső Kubin et Deménfalva, nar. 1765, inspektor evangelických far rimavského okrsku.

¹⁶ Ondřej Zasio (1760—1816), probošt v Jasově.

¹⁷ Jan Samuel Fuchs, luterský kazatel, naposledy ve Lvově.

¹⁸ Pavel Valašský (1759—1824) literární historik.

¹⁹ Daniel Stanislaides, nar. 1762, profesor evang. lycea v Bratislavě.

Terezii na vyhlazení evangeliků v Uhrách. Datum Bratislava 20. dubna 1763. Opis (latinsky) z 1. poloviny 19. stol.; 7 archů in folio.

Připojen opis latinské listiny vydané rychtářem Janem Hilko a přísežnými ze Sučan, že budou zachovávat věrnost a poslušnost katolickému faráři Štěpánovi Révay. Datum v městečku Sučanech (Turec) 21. dubna 1671.

Č. 726. *C. Genersich, O starých mravech a obyčejích německého obyvatelstva Spiše*; 26 listů in 4°, psáno kolem r. 1820 německy.

Č. 747. *M. Sennowitz, Zprávy o městě Levoči a o vychovávacím ústavě v Prešově*. 25 listů in 4°, psáno německy. Obsahuje opisy archívalií:

1. Policejní řád města Levoče z 25. června 1714.
2. Čelední řád města Levoče ze 14. prosince 1725.
3. Příběhy města Levoče z let 1643—1664.
4. Kronika příběhů uherských a sedmihradských z let 441—1514 chovaná v Levoči.

Dále je tu originál zprávy M. Sennowitze o jeho dívčím výchovném ústavu v Prešově za rok 1818.

Č. 749. *Popis knihovny Karla Theofila Windischeho v Bratislavě r. 1792*. Sešit o 41 listech in 4°; psáno německy.

²⁰ Adam František Kollár de Keresztény (1723—1783), historik a bibliotekář ve Vídni.

²¹ Jan Szombathi (1749—1823), pedagog.

²² Karel Wagner, nar. 1732, profesor v Prešově.

²³ Jan Chrysostom Hannulík (1745—1800), piarista a latinský básník.

²⁴ František hrabě Barkóczy (1710—1765), biskup jagerský, 1761—1765 arcibiskup ostřihomský.

²⁵ Christian Genersich (1756—1826), uherský topograf.

²⁶ Karel Gottlieb Windisch (1725—1793), uherský historik a topograf, působil v Bratislavě.

Je to soupis 1260 knih (s bibliografickými údaji), map a rukopisů knihovny Windischovy a údaje o jejich rozmístění. Převahu měly tu spisy historické a zeměpisné. Bohemik je poskrovnu, ze slovenských jen Ant. Bernoláka *Gramatica slavica* (Posonii 1790). Důležité jsou tu rukopisy:

- 1195. Spisy některých členů Učené společnosti v Bratislavě.
- 1197. Popis bratislavských lesů.
- 1201. Popis bardějovských lázní.
- 1202. Opis testamentu Jiřího hr. od Sv. Jura a Pezinku.
- 1203. Popis stolic Oravy a Líptova.
- 1204. Opisy listin týkajících se líptovské stolice.
- 1205. Obyvatelstvo malohontské stolice.
- 1207 a 1208. Obyvatelstvo stolic gemerské, malohontské a novohradské.
- 1210. Rozsudek nad Mikulášem Drabíkem.
- 1231. Bratislavská stolice.
- 1232. Trenčínská stolice.
- 1234. Abaujská stolice.
- 1236. Tekovská stolice.
- 1240. Nitranská stolice.
- 1242. Zemplínská stolice.
- 1243. Spišská stolice.
- 1244. Gemerská stolice.
- 1254. Seznam bývalých i nynějších kostelů nitranské stolice a jejich farářů.
- 1257. Krátké dějiny desátek v XXIV spišských městech.

Mezi mapami (č. 6) je plán a prospekt královského zámku v Bratislavě.

Č. 750. *Církevní řád předtiské superintendenty augšburské konfese psaný Gregorem de Berzewiczy,²⁷ vrchním inspektorem superintendenty, navržený konventu v Prešově 3. července 1804 a konventem přijatý.* Opis po r. 1815, 25 listů in 4°, text německý.

Č. 751. „*Calendarium Tyrnaviense*“ na rok 1694. Slovenská je jen proveniencie tisku, jinak jsou tu české a latinské zápisy, ponějvíce hospodářského rázu, uherskohradištského jesuity Fabera.

Č. 762. *Učené Uhry.* Biografie učenců

uherských, které napsal G. C. Rummy²⁸ pro uherský naučný slovník. 5 svazků in 4°, psáno německy. Je tu velké množství biografického materiálu pro několik set učenců, z nichž jest mnoho slovenských.

Č. 783. *Dr. G. C. Rummy, Abeceda uherských spisovatelů, kteří žili neb zemřeli v 19. století.* 398 listů in 4°, německy. Materiál má podobný charakter jako č. 762, obsahuje však jen životopisy po písmeno M.

Č. 820. *Slovansko-česká knihovna Jiřího Ribaye.*²⁹ Svazček in 4°; německy. Soupis Ribayovy knihovny pořízený v Olomouci 5. února 1801 bibliotékářem Karmasche; předaslán je Ribayův životopis.

Č. 910. *Korespondence hraběte Mitrovského,*³⁰ komandanta temešvárského Banátu, z let 1772 až 1774. Hungaricum. Sbirka obsahuje tři originály turecky psaných dopisů velkého vezíra Mehmeda Oglu a vidinského paše Achmeta, pět překladů tureckých dopisů do němčiny a kopie dvou německých dopisů Mitrovského.

Č. 960. *Štambuch Jiřího Djanovského*³¹ z Trenčína z let 1726—30. Obsahuje množství zápisů a podpisů tehdejšího kulturního středoevropského života (tak Mikuláše Ludvíka hr. Zinzendorfa, zakladatele bratrské obce v Ochránově), zvláště pak Uher (mimo jiné je tu i zápis Daniela Krmana tehdy správce církve myjavské).

Č. 976. *Privilegium Karla knížete Batthyány*³² pro premonstrátské proboštství v Černé (Csorna). Datum ve Vídni 20. února 1767. Latinský originál na pergamenech svázaných v kůži s poškozenou pečetí vydavatele. Hungaricum.

L. Hosák

²⁸ Viz poznámku 10.

²⁹ Jiří Ribay, evangelický kazatel a bibliofil, 1754—1812; katalog jeho knihovny vydal 1856 pražský antikvář Šálek. Ribayem se zabývá dr. Ludmila Čuprová, vědecká pracovnice odbočky ČSAV v Brně.

³⁰ Josef Antonín hrabě Mitrovský z Nemyšle (1733—1808), generál-polní zbrojmistr.

³¹ Odjínud neznámý.

³² Karel Jozef hrabě Batthyány (1697—1772), generál jízdy a státník.

²⁷ Gregor de Berzewiczy (1763—1822), evangelický theologický spisovatel.

ИСТОРИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

Института истории Словацкой Академии Наук
ГОД ИЗДАНИЯ VI, 1958, № 2

СОДЕРЖАНИЕ

Статьи

Бранислав В а р с и к, Возникновение и развитие городов в Словакии в 13. и 14. веках	169
Владимир М а т у л а, Стремления о демократизацию газеты Slovenské národné noviny	202
Ян М л ы н а р и к, Хозяйственная и социальная проблематика Словакии в период временной стабилизации капитализма	224

Д и с к у с с и и

Ян Д е к а н, Действительность и миф в исследовании возникновения ранне-феодалных национальностей	257
---	-----

Обзоры

Ян Н о в о т н ы, Вопросы народно-просветительных отношений чехов и словаков в предыдущей историографии	269
---	-----

Критика — Заметки — Библиография	326
--	-----

Сообщения

HISTORISCHE ZEITSCHRIFT

des Instituts für Geschichtswissenschaft der Slowakischen
Akademie der Wissenschaften

JAHRGANG VI, 1958, Nr. 2

I N H A L T

A u f s ä t z e

Branislav Varsik, Entstehung und Entwicklung der Städte in der Slowakei im 13. und 14. Jahrhundert — — — — —	169
Vladimír Matula, Streben nach der Demokratisierung der Zeitung Slovenské národné noviny — — — — —	202
Ján Mlynárik, Zur wirtschaftlichen und sozialen Problematik der Slowakei in den Jahren der vorübergehenden Stabilität des Kapitalismus (1924—1929) — —	224

D i s k u s s i o n e n

Ján Dekan, Wirklichkeit und Mythe in der Forschung über die Entstehung der frühfeudalen Nationalitäten — — — — —	257
--	-----

R u n d s c h a u

Jan Novotný, Fragen der Wiedergeburtverhältnisse der Tschechen und Slowaken in der bisherigen Historiographie — — — — —	269
---	-----

Kritik — Glossen — Bibliographie — — — — —	291
--	-----

Berichte — — — — —	326
--------------------	-----

Articles

Branislav Varsík, L'origine et le développement des villes en Slovaquie aux XIII ^e et XIV ^e siècles	169
Vladimír Matula, La tendance à la démocratisation du journal Slovenské národné noviny	202
Ján Mlynárik, Le problème économique et social de la Slovaquie dans les années de la stabilisation temporaire du capitalisme (1924—1929)	224

Discussions

Ján Dekan, La réalité et le mythe dans les recherches sur l'origine des nationalités premierféodales	257
--	-----

Revue

Jan Novotný, Les questions des relations de la Renaissance nationale entre les Tchèques et Slovaques dans l'historiographie jusqu' à présent	269
--	-----

Critiques — Glosses — Bibliographie	291
-------------------------------------	-----

Notes	326
-------	-----

HISTORICKÝ ČASOPIS

SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

ROČNÍK VI, ČÍSLO 2, 1958

Vydáva

VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED V BRÁTISLAVĚ

Hlavný redaktor Ľudovít Holotík

Redakčná rada: K. Goláň, M. Gosiorovský, B. Graca, P. Horváth, J. Hrozičák, M. Kropilák,
 Vl. Matula, J. Mésároš, J. Tibenský
 Tajomník redakcie Ján S i r á c k y

Vychádza štvrtročne raz. Ročné predplatné Kčs 40.—, jednotlivý zošit Kčs 10.—

Predplácanie časopisu možno zastaviť len koncom kalendárneho roka

Novinové výplatné povolené výmerom poštového úradu Bratislava 1 pod čís. 231-prepr. 1955

Rukopis zadaný vo februári, vytlačené v máji 1958

Vytlačili Severoslovenské tlačiarne národný podnik, závod 2 Ružomberok

Povolené výmerom PIO č. 7293/50-III/2 A 752 108